

Цивільне право і цивільний процес

УДК 347.9

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.20627055>

**Щодо деяких правопорушень у цивільному судочинстві та шляхи їх
подолання**

Григоров Ярослав Сергійович,

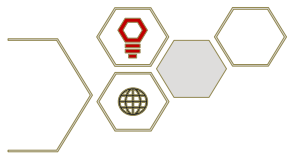
студент 3 курсу факультету слідчої та детективної діяльності
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,
Харків, Україна, <https://orcid.org/0009-0006-5264-0132>

Мамницький Валерій Юрійович,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільної юстиції та адвокатури
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,
Харків, Україна, <https://orcid.org/0000-0002-1455-3883>

Прийнято: 21.05.2026 | Опубліковано: 30.05.2026

Анотація: У статті досліджуються основні теоретичні аспекти цивільних процесуальних правопорушень як негативного явища, яке перешкоджає здійсненню справедливого, своєчасного та неупередженого розгляду і вирішення цивільних справ. Проаналізовано наукові підходи до визначення поняття цивільного процесуального правопорушення, його характерних рис та місця у юридичній системі правопорушень. Приділено увагу проблемі відсутності чіткого нормативного закріплення поняття та системи санкцій у чинному Цивільному процесуальному кодексі України, що в свою чергу, створює труднощі правозастосування та негативно впливає на ефективність правосуддя.

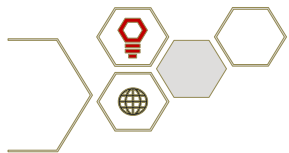
У межах дослідження розглянуто окремі прояви цивільних процесуальних правопорушень, зокрема недотримання процесуальних строків, неявку учасників справи у судові засідання без поважних причин, а також зловживання процесуальними правами. Зазначено, що в умовах сьогодення процесуальні строки мають більш дисциплінуючий та організаційний характер, а порушення таких строків може призводити до затягування судового процесу.

Окремо досліджено негативні наслідки для осіб, які вчиняють цивільні процесуальні правопорушення, включаючи класифікацію заходів процесуального примусу, які визначені чинним законодавством. Приділено увагу аналізу зловживанням процесуальними правами як одній із форм недобросовісної поведінки учасників процесу. Окреслено основні механізми протидії таким негативним явищам, зазначені проблеми їх правозастосування. Зокрема, вбачається обмежене використання окремих заходів примусу.

Також проведено аналіз цивільного процесуального законодавства зарубіжних країн щодо регулювання відповідальності за процесуальні правопорушення. Висвітлено основні особливості застосування санкцій та механізмів запобігання недобросовісній поведінці, а також зроблено висновок про можливість вдосконалення національної правової системи на основі досвіду країн Балтії.

Під час здійснення дослідження автори використовували загальнонаукові методи, а також спеціально-правові, зокрема метод синтезу, буквального тлумачення норм та формально-юридичний. За результатами роботи здійснено висновок, в якому пропонується внести зміни до окремих положень процесуального законодавства задля забезпечення виконання основного завдання цивільного судочинства.

Ключові слова: цивільне процесуальне правопорушення, цивільне судочинства, юридична відповідальність.

On Certain Violations in Civil Proceedings and Ways to Address Them

Yaroslav Hryhorov,

Student of 3d course of the Faculty of Investigative and Detective Activities

Yaroslav Mudryi National Law University

Kharkiv, Ukraine, <https://orcid.org/0009-0006-5264-0132>

Valeriy Mamnitskyi,

PhD in Law, Associate Professor at the

Department of Civil Justice and the Legal Profession

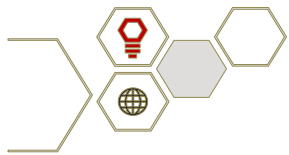
Yaroslav Mudryi National Law University

Kharkiv, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0002-1455-3883>

Abstract: This article examines the main theoretical aspects of civil procedural violations as a negative phenomenon that hinders the fair, timely, and impartial consideration and resolution of civil cases. It analyzes scholarly approaches to defining the concept of a civil procedural violation, its characteristic features, and its place within the legal system of violations. Attention is paid to the problem of the lack of a clear legal definition of the concept and a system of sanctions in the current Civil Procedure Code of Ukraine, which, in turn, creates difficulties in law enforcement and negatively affects the effectiveness of justice.

This study examines specific instances of civil procedural violations, including failure to comply with procedural deadlines, failure of parties to appear in court without valid cause, and abuse of procedural rights. It is noted that in today's context, procedural deadlines serve a disciplinary and organizational purpose, and violations of such deadlines can lead to delays in the judicial process.

The negative consequences for individuals who commit civil procedural offenses are examined separately, including a classification of the measures of procedural coercion established by current legislation. Attention was paid to

analyzing the abuse of procedural rights as one form of bad-faith conduct by participants in the proceedings. The main mechanisms for countering such negative phenomena were outlined, and the problems associated with their enforcement were identified. In particular, the limited use of certain coercive measures was noted.

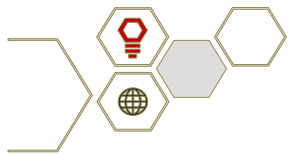
An analysis was also conducted of the civil procedural legislation of foreign countries regarding the regulation of liability for procedural violations. The main features of the application of sanctions and mechanisms for preventing bad-faith conduct are highlighted, and a conclusion is drawn regarding the possibility of improving the national legal system based on the experience of the Baltic states.

In conducting the study, the authors employed general scientific methods as well as specialized legal methods, including the method of synthesis, literal interpretation of legal provisions, and the formal-legal method. Based on the findings of the study, a conclusion was drawn proposing amendments to certain provisions of procedural law to ensure the fulfillment of the primary objective of civil proceedings.

Keywords: civil procedural offense, civil litigation, legal liability.

Постановка проблеми. Завдання цивільного судочинства, визначене у ст. 2 Цивільного процесуального кодексу України, полягає у справедливому, неупередженому та своєчасному розгляді і вирішенні цивільних справ. Однак, воно може бути досягнуто лише за умови дотримання чинного законодавства та принципу добросовісного виконання своїх обов'язків учасниками цивільного процесу. Проблема правопорушень у цивільному судочинстві є комплексною та суттєво впливає на ефективність правосуддя в цілому.

Однією із найпоширеніших є недотримання процесуальними строків як судами, так і учасниками справи, що призводить до затягування розгляду та порушення принципу розумності строків. З аналітичного огляду Верховного Суду стану здійснення цивільного судочинства за 2025 рік вбачається, що

кількість закінчених проваджень, загальна тривалість яких становила від 1 до 3 років збільшилася на 26,6% порівняно з минулим роком [1].

Частими також є випадки неявки сторін у судове засідання без поважних причин, що в свою чергу, ускладнює розгляд справи та змушує суд відкладати слухання або залишати позов без розгляду.

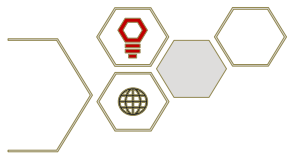
Окрему проблему становить зловживання процесуальними правами, коли сторони подають клопотання або заяви з метою перешкоджання розгляду справи чи тиску на іншу сторону. Водночас, законодавчо до сих пір не визначений єдиний узгоджений підхід до протидії зловживанням. Загалом, деякі норми, які встановлюють санкції за окремі правопорушення не є ефективними, а інколи і перешкоджають основному завданню цивільного судочинства.

У сукупності ці фактори створюють передумови для системних порушень процесуального закону. Вирішення цієї проблеми потребує як вдосконалення законодавства, так і визначення основних засад відповідальності учасників процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загалом, у науковому середовищі, часто підіймається питання забезпечення належного дотримання прав та обов'язків учасниками цивільного процесу.

Так, напрям із окреслення проблематики зловживання правами вивчали Дяченко С. В., Козін О. В., Колесников Б., Кузьменко К., Бичкова С. С., Чурпіта Г. В., Ткачук А. О., Шурин О. А., Петешенкова М. Ю., Череватенко І. М., Карачевцева К. Д., Крохмаль Р. О. та Ковальчук А. П. Приділили увагу зловживанням правами суддями Логінова М. В. та Сайгаченко Д. С.

Питання, які пов'язані із дотримання строків у цивільному судочинстві розглядали Атаманчук І. В., Грищенко О. О., Мороз Д. А., Повар П. В., Буга В. та Цувіна Т. А. Оптимізації дій суду задля забезпечення своєчасного розгляду справ приділяв увагу Короєд С. О.

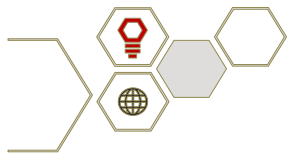

Теоретичні аспекти санкцій, зокрема штрафу, у цивільному процесі вивчали Петренко Н. Д., Лопушанська К. С., Чунарьова Є. Я. та Рожнов О. В. Підставам та засадам визначення цивільної процесуальної відповідальності присвячено роботи Лукіної І. М. та Стоянової Т. А. Окремі ухвали суду досліджував Гусаров К. В.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У доктрині цивільно-процесуального права така правова категорія як «цивільно-процесуальне правопорушення» залишається концептуально невизначеною не лише через відсутність нормативного закріплення, а й через низку теоретичних прогалин, які залишаються недостатньо дослідженими у науковій літературі. Передусім проблемним є питання автономності такого явища: в більшості випадків правопорушення розглядаються фрагментарно – окремо через призму процесуального примусу чи зловживання процесуальними правами.

Недостатньо розробленим є і питання визначення об'єктивної сторони цивільно-процесуального правопорушення та об'єкта посягання. На відміну від матеріально-правових деліктів, процесуальні правопорушення посягають на досить вузьке коло правовідносин, а тому актуальним залишається питання їх окреслення. Зокрема, варто зазначати, що важливою є і проблема відмежування процесуальних правопорушень у цивільному судочинстві від кримінальних та адміністративних, визначення межі між ними.

Окремим малодослідженим аспектом є обмежене застосування заходів процесуального примусу як реакції на цивільно-процесуальні правопорушення. Хоча, вітчизняне законодавство передбачає низку правових механізмів впливу, зокрема, штраф, привід та ін., однак практика стикається із проблемами визначення підстав їх застосування. Внаслідок чого навіть систематичні порушення строків, безпідставна неявка, зловживання процесуальними правами нерідко не супроводжується належною правовою реакцією, що фактично невілює функцію таких процесуальних заходів

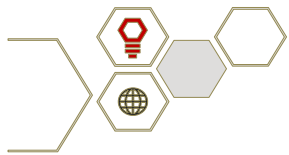
примусу і ставить під сумнів ефективність інституту процесуальної відповідальності.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Дослідження має на меті всебічний огляд теоретично-практичних засад відповідальності учасників за порушення норм цивільного процесуального закону. Важливим є також виявлення проблемних аспектів практичної реалізації окремих принципів, зокрема, дотримання розумних строків, неявка сторін у судові засідання та зловживання правом. У результаті дослідження передбачається розробка рекомендацій, спрямованих на підвищення ефективності цивільного судочинства, забезпечення основних його засад. Також буде приділено увагу визначення ролі суду як основного суб'єкта запобіганню недобросовісній поведінці учасників справи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Теорію правопорушень у цивільному судочинстві слід розглядати як внутрішню категорію процесуального права, що відображає протиправну поведінку учасників процесу, а відповідальність – як настання наслідків за порушення встановлених законом процедур здійснення правосуддя у цивільних справах. Сутність таких правопорушень полягає у неправомірних діях або бездіяльності, які перешкоджають належному, своєчасному та ефективному розгляду справ судом.

Так, Лукіна І. М. при визначенні такого поняття як «цивільне процесуальне правопорушення» використовує соціологічний підхід, який синтезує в собі правові та соціальні наслідки. Зокрема, вона по-перше окреслює такий вид правопорушень як галузево-самостійні, які закріплені у цивільно-процесуальному законодавстві, по-друге визначає декілька притаманних юридичних ознак, зокрема винність, наданність, суспільну небезпечність та шкідливість [2].

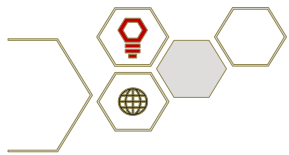
Однак, на нашу думку слід виходити із принципів пропорційності та правової визначеності, що надає нам змогу проаналізувати та співставити, що

суспільна небезпечність як ознака притаманна лише кримінальним правопорушенням і доцільно вважати, що законодавець у закон про кримінальну відповідальність поклав вичерпний перелік діянь, які становлять таку небезпечність для суспільства і держави в цілому. Цивільне процесуальне правопорушення посягає, перш за все, на встановлений порядок здійснення судочинства у конкретній цивільній справі, а не на відносини, які охороняються кримінальним законом. Його шкідливість має не загальносоціальний характер, а винятково процесуальний: відповідно до ст. 13 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України) судочинство ґрунтується на принципі диспозитивності, а отже процесуальні правовідносини виникають лише як за зверненням особи [3].

Також варто ще наголосити на тому, що ЦПК України не містить конкретних норм із санкціями, а отже як самостійної цивільної процесуальної відповідальності вітчизняним законодавством не передбачено. Її слід виокремити як похідну, яка впливає із застосування заходів примусового характеру [4]. А отже, можна дійти висновку, що цивільному процесуальному правопорушенню притаманний чітко визначений характер суспільних відносин, на які воно посягає – недотримання процесуальних імперативів.

А тому, в такому розумінні слід визначити, що цивільне процесуальне правопорушення – це неправомірна дія або бездіяльність учасника цивільних процесуальних відносин, яка перешкоджає справедливому, неупередженому та своєчасному розгляду і вирішенню цивільних справ. При цьому слід зробити наголос на тому, що воно саме перешкоджає, оскільки така характеристика допомагає по-перше відмежувати його від інших – кримінальних та адміністративних, а по-друге підкреслює, що такі діяння виникають лише у межах цивільно-процесуальних правовідносин. В свою чергу, це допомагає окреслити функціональну особливість – порушення нормального перебігу процесу.

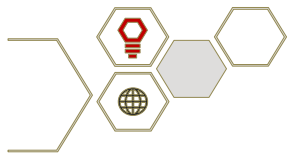

Невирішеним питанням є наслідків для правопорушників. Сучасний перелік заходів процесуального впливу, визначений у ст. 144 ЦПК України залишається звуженим, а їх застосування є досить обмеженим, оскільки окремі процесуальні заходи можуть бути використані лише до відповідних суб'єктів за окремі дії. До того ж Верховний Суд вказував, що імперативного зобов'язання застосовувати судом заходи примусу немає, і це є виключно дискреційним повноваженням [5]. Також зазначимо, що не зовсім коректно вважати застосування примусу як притягнення до відповідальності, оскільки головною метою в цьому випадку виступає створення умов для нормального здійснення процесу [6].

Це впливає зі змісту ст. 143 ЦПК України, де визначається, що: «заходами процесуального примусу є процесуальні дії, що вчиняються судом у визначених цим Кодексом випадках з метою спонукання відповідних осіб до виконання встановлених у суді правил, добросовісного виконання процесуальних обов'язків, припинення зловживання правами та запобігання створенню протиправних перешкод у здійсненні судочинства» [3].

В свою чергу, Буга В. В. характеризує основну рису цих заходів такою: у національному цивільному процесуальному законодавстві вони виступають формами державного примусу, які не передбачають покладення додаткових обов'язків на правопорушників. Як правило, вони застосовуються судами до учасника процесу, який порушив порядок реалізації свого процесуального права або, навіть, за відсутності вини не виконав процесуальний обов'язок. Зокрема, він класифікує такі заходи на ті, що позбавляються права, та у виді спонукання до вчинення визначених дій [7].

Однак, також заходи процесуального примусу можна класифікувати на загальні, які визначені окремою главою 9 ЦПК України та спеціалізовані, які мають досить казуїстичних характер та полягають у використанні окремих процесуальних дій для створення несприятливих наслідків. До других,

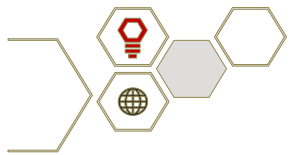

насамперед слід відносити: залишення позовної заяви без руху або вирішення справи за відсутності окремого учасника [3].

Однак, іноді для забезпечення своєчасного, неупередженого та справедливого розгляду існуючих процесуальних засобів недостатньо. Як приклад правової проблеми, що впливає із обмеженого застосування загальних заходів примусу можна розглядати недотримання процесуальних строків, які на жаль у вітчизняному законодавстві мають більш дисциплінуючий характер, що може зумовлювати в свою чергу зловживання, а саме затягування розгляду справи. При цьому це правопорушення впливає із невиконання однієї із засад, на яких ґрунтується завдання цивільного судочинства. Окрема проблема, яка впливає на дотримання строків – це постійне відкладення судових засідань [8]. Досить часто це пов'язано із тим, що для суду не визначено жодного правового механізму приводу або притягнення до відповідальності особи, яка не з'являється у судові засідання.

Так імперативним приписом ч. 2 ст. 223 ЦПК України передбачено, що суд відкладає розгляд справ з відповідних підстав. Однак, це може породжувати зловживання процесуальними правами, зокрема умисне створення перешкод для вирішення справи, а саме затягування цивільного процесу [9].

Інший приклад – це ч. 5 ст. 223 ЦПК України, коли суд внаслідок неявки позивача або його представника залишає позовну заяву без розгляду, і в цьому випадку таке зловживання стороною позивача прямо суперечить завданню цивільного судочинства – розгляду справ, що може порушувати інтереси відповідача, який може бути зацікавлений у вирішенні цивільної справи. І проблема виникає в тому, що процесуального порядку притягнення до відповідальності за такі діяння або можливості процесуального забезпечення розгляду справи немає. Зокрема, вбачається розширення застосування заходів примусу, оскільки чинна версія ЦПК України передбачає використання такого

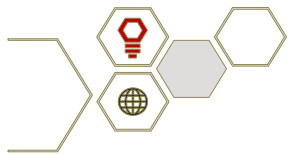

заходу як привід лише до свідка (ст. 147 ЦПК), що зумовлює правову невизначеність можливих негативних наслідків для позивача.

Дискусійним питанням залишається процесуальне зловживання як один із видів правопорушення у цивільному судочинстві. У вітчизняній доктрині під поняттям процесуальних зловживань розуміють реалізацію учасником процесу своїх процесуальних прав всупереч меті та завданням цивільного судочинства, що перешкоджає справедливому, своєчасному та ефективному розгляду справи й може завдати шкоди як інтересам учасників, так і публічному інтересу у здійсненні правосуддя [10].

Зазначимо, що зловживання процесуальними правами характеризується конкретними ознаками. Череватенко І. М., Караченцева І. М., Крохмаль Р. О. та Ковальчук А. П. вказують нам основні дві: здійснення суб'єктивного права всупереч його призначенню та виходом за межі допустимого використання. В такому контексті зловживання може проявлятися як у формі активної дії, так і через бездіяльність, зокрема безпідставне невиконання процесуальних обов'язків. Вони зазначають, що питання меж реалізації процесуальних прав тісно пов'язане із принципом пропорційності процесуальних дій, оскільки використання права не відповідно до завдань цивільного судочинства формально спрямоване на досягнення певного результату, однак фактично може мати незначний або надмірний характер, ускладнювати належний виклад обставин справи чи навіть створювати перешкоди для іншої сторони у реалізації права на представлення власної правової позиції та доказів [11].

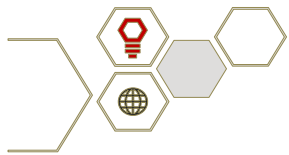
Бичкова С. С. та Чурпіта Г. В., виходячи із положень ст. 44 ЦПК України визначають, які дії слід вважати цивільним процесуальним правопорушенням, однак вони наголошують, що перелік у цій статті є вичерпним і не повною мірою охоплює таку категорію як «зловживання». До того ж маємо проблему із тим, що у ЦПК України не визначено підстав притягнення до юридичної відповідальності [12]. А отже постає питання обмеженого застосування спеціалізованих заходів впливу. За загальними підставами, які визначаються у

п. 2 ч. 1 ст. 148 ЦПК України передбачено застосування судового штрафу від 0,3 до 3 розмірів прожиткового мінімумів для працездатних осіб за зловживання процесуальними правами з метою перешкоджання судочинству. Однак, ми стикаємось із проблемою звуженого визначення такого терміну як «зловживання процесуальними правами», оскільки перелік, які діяння слід вважати зловживаннями визначений у ст. 44 ЦПК України є формально вичерпним. А отже постає питання чи буде інша дія чи бездіяльність визнаватися як зловживання з метою перешкоджання судочинству та становити правопорушення, і чи є підстави для притягнення до юридичної відповідальності?

З цього приводу слід врахувати правову позицію Касаційного цивільного суду у складі Верховного суду, викладену в ухвалі від 30 липня 2021 року по справі № 146/561/21, де Друга судова палата надала розширене тлумачення сутності такого поняття як «зловживання процесуальними правами». У рішенні було зазначено, що: «Зловживання процесуальними правами як особливий різновид цивільного процесуального правопорушення полягає в тому, що при зловживанні процесуальними правами відбувається порушення умов реалізації суб'єктивних цивільних процесуальних прав. Це положення відповідає загальнотеоретичним розробкам конструкції зловживання правом, в яких воно нерідко визначається як поведінка, що перевищує (або порушує) межі здійснення суб'єктивних прав. З метою виконання завдання цивільного судочинства сторона у справі має користуватися процесуальними правами, сприяючи тим самим суду у здійсненні правосуддя. Отож, якщо особа здійснює певну процесуальну дію не з цією метою, а для досягнення інших цілей, така особа виходить за межі дійсного змісту відповідного процесуального права, тобто зловживає ним» [13].

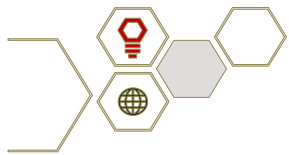
В свою чергу універсальний підхід був зроблений Європейським судом з прав людини у рішенні по справі *Mirolubovs and Others v. Latvia*. Так, ЄСПЛ

при тлумаченні поняття «зловживання правом» висловив основну правову позицію, положення якої варто навести. Зокрема, було зазначено, що під «зловживанням правом» в контексті ст. 35 Європейської конвенції з прав людини слід розуміти використання процесуального права всупереч його призначенню. ЄСПЛ визначив, що зловживання має місце, насамперед, тоді, коли заявник свідомо аргументує свою заяву неправдивими або вигаданими фактами, подає підроблені документи, приховує суттєві для розгляду справи обставини чи не повідомляє про важливі події, які можуть вплинути на оцінку справи та перешкоджають ухваленню обґрунтованого рішення. Водночас, сам факт неточності або неповноти інформації не є достатнім для визнання заяви зловживанням, оскільки необхідно довести намір заявника ввести Суд в оману [14].

Як одним із засобів притягнення правопорушників до відповідальності, в тому числі і за зловживання процесуальними правами можна в такому випадку розглядати поставлення судом окремої ухвали, яку К. В. Гусаров за правовою природою визначає як особливий вид акту правозастосування [15]. А. О. Ткачук вказує, якщо суд встановить під час розгляду справи порушення законодавства або недоліки у діяльності державних органів чи інших осіб він має право постановити окрему ухвалу незалежно від їх участі у процесі. Така ухвала може бути винесена, зокрема, у разі зловживання правами або невиконання процесуальних обов'язків. Окрім того, підставою для її постановлення є будь-які інші порушення законодавства, які були допущені адвокатом чи прокурором. Окрема ухвала щодо таких осіб надсилається до відповідного органу або уповноваженого з метою вирішення питання про притягнення їх до дисциплінарної відповідальності [16, с. 140].

Також можна розглянути зарубіжний досвід, зокрема, процесуальне законодавства країн Балтії, яким чином їх цивільне-процесуальне законодавство забезпечує несприятливі наслідки до правопорушників. Так, цивільним процесуальним кодексом Естонії 2006 р. передбачено досить

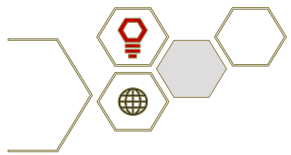

широкий простір до застосування заходів процесуального примусу задля здійснення контролю за перебігом процесу [17]. Зокрема, суд уповноважений обмежувати кількість присутніх осіб, видаляти правопорушників із зали судового засідання, застосовувати судовий штраф та арешт. На суд також покладається обов'язок забезпечення порядку під час засідання та організацію виконання розпоряджень. Учасники процесу повинні виконувати усі законні розпорядження суду. До того ж у суду є повноваження щодо використання приводу учасників процесу за аналогією з відповідальністю свідка, який не прибув без поважних причин [18, с. 197].

Інший приклад – цивільний процесуальний кодекс Латвії 1999 р., у якому з 2015 року передбачена відповідальність за недобросовісне використання прав і обов'язків [19]. Так, суд має право накласти штраф у розмірі до 800 євро за наступними підставами: недобросовісне здійснення учасником справи своїх процесуальних прав чи неналежне виконання покладених на нього обов'язків, зокрема свідоме надання суду недостовірної інформації або умисні дії чи бездіяльність з метою затягування процесу. При чому основна засада, на якій ґрунтується цивільно-процесуальна відповідальність – це захист прав інших осіб [18, с. 202].

Висновки. Узагальнююче проведене дослідження, слід зазначити, що теорія правопорушень у цивільному процесі потребує доктринального доопрацювання. Неявка сторін у судові засідання, недотримання строків розгляду справи та зловживання процесуальними правами суттєво перешкоджають реалізації основних правових засад завдання цивільного судочинства.

Особливої уваги потребує проблема зловживання процесуальними правами, яка на сьогодні залишається однією з найбільш поширених форм недобросовісної поведінки учасників цивільного процесу. Сучасне законодавство має суттєві прогалини у визначенні такого поняття як «зловживання процесуальними правами», що створює правову проблему

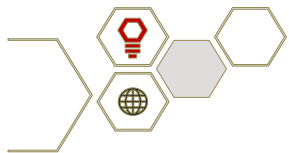
кваліфікації окремих діянь та застосування негативних наслідків до правопорушників.

Водночас, аналіз вітчизняного цивільно-процесуального закону дає підстави стверджувати, що передбачені ним заходи примусу не завжди є достатніми для належного запобігання та протидії правопорушенням у цивільному судочинстві, зокрема проблему становить обмежене використання окремих процесуальних засобів. У зв'язку з цим є доцільним вдосконалення національної нормативно-правової бази, посилення відповідальності за недобросовісну поведінку та запровадження більш дієвих заходів реагування на порушення процесуальної дисципліни.

Тому, за результатами проведеного дослідження пропонуємо запровадити більш широкий підхід до визначення поняття «зловживання процесуальними правами», замість використання формально вичерпного списку у ст. 44 ЦПК України. Зокрема, вбачається, що під зловживанням процесуальними правами слід розуміти дії або бездіяльність осіб, які перешкоджають справедливому, своєчасному та неупередженому розгляду і вирішенню цивільних справ. В свою чергу це дасть змогу суду накладати судовий штраф на учасників процесу, які будуть намагатися спричинити шкоду іншим особам досягаючи власних цілей способом, що порушує їх конституційне право на судовий захист.

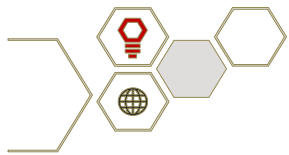
Також, варто розширити сферу застосування окремих процесуальних заходів примусу. А отже, пропонуємо з аналізу процесуального законодавства країн Балтії внести зміни до ст. 147 ЦПК України та надати право суду здійснювати привід не лише свідків, а й інших учасників процесу.

Такі зміни, насамперед, сприятимуть зниженню рівня цивільних процесуальних правопорушень та забезпечення дієвості завдання та мети цивільного судочинства, які визначені у ст. 2 ЦПК України.

Список використаних джерел

1. Аналітичний огляд стану здійснення цивільного судочинства у 2025 році. *Офіційний сайт Верховного Суду*. Судова статистика. URL: https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/ogliady/Analyz_KCS_2025.pdf (дата звернення: 15.04.2026).
2. Лукіна І. М. Цивільне процесуальне правопорушення як підстава цивільної процесуальної відповідальності. *Право і безпека*. 2012. вип. 1. С. 267 – 271.
3. Цивільний процесуальний кодекс України : від 18.03.2004, № 1618-IV : станом на 24.04.2026. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 25.04.2026).
4. Стоянова Т. А. Щодо цивільної процесуальної відповідальності. *Зловживання цивільними процесуальними права: шляхи протидії* : матеріали круглого столу, Одеса, Україна, 27 листоп. 2015. Одеса : Фенікс, 2015. С. 40 – 44. ISBN 978-966-438-989-8.
5. Ухвала Першої судової палати КЦС ВС від 28 травня 2025 року (справа № 759/14917/20, провадження № 61-16996св24).
6. Фесик М. О. До питання про цивільний процесуальний примус. *Стратегії і трансформації юридичної науки в умовах сталого розвитку суспільства* : матеріали II науково-практичної конференції, Рівне, Україна, 6–7 груд. 2024. Рівне : Видавництво "Молодий вчений", 2024. С. 68 – 71.
7. Буга В. В. Цивільна процесуальна відповідальність за порушення процесуальних строків. *Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності*. 2015. вип. 52. С. 69 – 75.
8. Колесников Б. Зловживання цивільними процесуальними правами: новела цивільного процесу. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. вип. 8. С. 22 – 27.

9. Маруніч Г. І. Відкладення розгляду справи судом у контексті вирішення проблеми затягування процесу. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. Т. 2, вип. 2. С. 40 – 45.

10. Козін О. В., Дяченко С. В. Зловживання цивільними процесуальними правами. *Вісник НТУУ "КПІ" Політологія. Соціологія. Право*. 2021. вип. 50. С. 121 – 126.

11. Зловживання цивільними процесуальними правами / І. М. Череватенко та ін. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія: "Юридичні науки"*. 2021. вип. 12. DOI: <https://doi.org/10.25313/2520-2308-2021-12-7829>.

12. Бичкова С. С., Чурпіта Г. В. Зловживання цивільними процесуальними правами. *Криміналістичний вісник*. 2015. вип. 24. С. 12 – 18.

13. Ухвала Другої судової палати КЦС ВС від 30 липня 2021 року (справа № 126/561/21, провадження № 61-12710ск21).

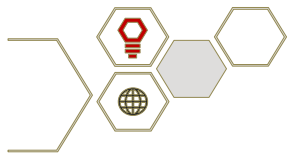
14. Mirolubovs and Others v. Latvia: judgment of the European Court of Human Rights of 15 September 2009 (application no. 798/05). HUDOC. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-94026>.

15. Гусаров К. В. Особливості окремої ухвали у цивільному судочинстві. *Порівняльно-аналітичне право*. 2013. вип. 2. С. 143 – 145.

16. Ткачук А. О. Зловживання процесуальними правами у цивільному процесі України : дис. ... д-ра філософії у галузі 08 Право : 081 / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2020. 215 с.

17. Tsiviilkohtumenetluse seadustik : Official publication. *Riigi Teataja*; Number: RT I, 07.12.2018. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/121042011018>.

18. Петренко Н. Д. Судовий штраф у цивільному процесі України, країн Європи та США : дис. ... д-ра філософії у галузі 08 Право : 081 / Національний університет "Одеська юридична академія". Одеса, 2025. 280 с.

19. Civilprocesa likums. *Latvijas Vēstnesis*. 326/330, 03.11.1998.; Latvijas Republikas Saeimas un Ministru Kabineta Ziņotājs, 23, 03.12.1998. URL: <https://likumi.lv/ta/id/50500civilprocesa-likums>.